

SHERIA YA FAMILIA ZENYE AFYA NA MAHALI PA KAZI (HEALTHY FAMILIES & WORKPLACES ACT, “HFWA”): Haki za Likizo Yenye Malipo

Wanaohusika: Waajiri walio na angalau waajiriwa 16 wanahitajika kuwa na likizo yenye malipo chini ya sheria ya HFWA

- Waajiriwa wanaweza kupata saa 1 ya likizo yenye malipo kwa kila saa 30 wanazofanya kazi (“likizo inayoongezeka”), hadi saa 48 kwa mwaka.
- Hadi saa 80 za likizo ya ziada zinapatikana katika dharura ya afya ya uma (Public Health Emergency, PHE), mpaka wiki 4 baada ya PHE kuisha.
  - Saa na malipo ya kawaida zinabainisha kiwango cha fidia ya likizo, kwa wakati ambapo manufaa yanaendelea.
- Hadi saa 48 za likizo inayoongezeka ambazo hazijatumika zinasukumwa mbele ili zirumike katika mwaka ujao.
  - Ili kupata maelezo kuhusu hali maalum (saa zisizo za kawaida, malipo yasiyohesabiwa kulingana na saa, nk.), tazama Wage Protection Rule (Sheria ya Ulinzi wa Mshahara) 3.5, 7 CCR 1103-7.

Waajiriwa wanaweza kutumia likizo inayoongezeka kwa ajili ya mahitaji yafuatayo ya kiusalama au afya:

- (1) ugonjwa, jeraha, au hali ya kiafya ya kiakili au kimwili ambayo inakuzuia kufanya kazi, ikijumuisha huduma ya utambuzi au uzuiliaji;
- (2) dhuluma ya kinyumbani, dhuluma ya kimapenzi, au unyanyasaji wa kijinai unaopeleka mahitaji ya kiafya, kuhama, kisheria, au mahitaji ya huduma nyingine;
- (3) una jamaa wa familia wanaokumbwa na hali iliyoelezewa katika kategoria ya (1) au (2); *au*
- (4) katika PHE, afisa wa umma alifunga mahali pa kazi, au shule au mahali pa huduma pa mtoto wa mwajiriwa.

Katika dharura ya afya ya umma (PHE), waajiriwa wanaweza kutumia likizo ya ziada ya PHE kwa ajili ya mahitaji yafuatayo:

- (1) kujitenga au kutengwa kazini kwa ajili ya kuwa uligusana, una dalili, au ulitambuliwa kuwa na ugonjwa unaoweza kusambazwa ulio kwenye PHE;
- (2) kutafuta utambuzi, matibabu, au huduma (ikijumuisha huduma ya uzuiliaji) ya ugonjwa huo;
- (3) kutoweza kufanya kazi kwa ajili ya hali ya afya ambayo huenda ikaongeze uwezo wa kupata au hatari ya kupata ugonjwa huo; au
- (4) kumtunza mtoto au jamaa mwingine wa familia katika kategoria ya (1)-(3), au ambaye shule yake au huduma yake ya mtoto haipatikani kwa ajili ya PHE.

Wakati wa PHE, waajiriwa bado wanaweza kupata hadi saa 48 za likizo inayoongezeka na wanaweza kutumia likizo ya ziada kabla ya kutumia likizo inayoongezeka.

Sera za Mwajiri (Ilani; Rekodi; Matumizi Yanayoongezeka; Faragha; na Rekodi za Likizo yenye Malipo)

- **Ilani za maandishi na mabango.** Ni lazima waajiri (1) watoe ilani kwa waajiriwa wapya pamoja na hati na sera nyingine wanapoajiriwa; na (2) waonyeshe mabango ya hivi sasa, na kutoa ilani za hivi sasa kwa waajiriwa wa sasa, kufikia mwisho wa mwaka.
- **Ilani ya likizo “inayotarajiwa”.** Waajiri wanaweza kutumia “taratibu za busara” kwa maandishi kuhusu jinsi waajiriwa wanapaswa kutoa ilani ikiwa wanahitaji likizo “inayotarajiwa” lakini hawawezi wakanyimwa likizo yenye malipo kwa kukosa kuambatana na sera hiyo.
- **Mwajiri anaweza kuomba rekodi ili kuonyesha kwamba likizo ilikuwa ya mtu anayehitimu ikiwa tu likizo ilichukuliwa ya siku nne au zaidi zinazofuatana za kazi** (*yaani* siku ambazo mwajiriwa angefanya kazi, na sio siku za kalenda).
- **Rekodi haihitajiki ili kuchukua likizo yenye malipo,** lakini inaweza kuhitajika punde inavyowezekana mwajiriwa kuipatiana baada ya kurejea kazini au kuachana na kazini (yoyote inayotangulia). **Hakuna rekodi inahitajika kwa likizo ya PHE.**
- **Ili kurekodi likizo ya hitaji linalohusiana na afya la mwajiriwa (au la jamaa wa familia ya mwajiriwa),** ni lazima mwajiriwa apatiane: (1) hati kutoka kwa mtoa huduma za afya au za kijamii *ikiwa* huduma zilipokewa na hati hiyo inaweza kupatikana kwa muda unaoeleweka na bila gharama zaidi; *vinginevyo* (2) maandishi ya mwajiriwa binafsi.
- **Kurekodi kwamba mwajiriwa (au jamaa wa familia ya mwajiriwa) alihitaji likizo kwa ajili ya hitaji la dhuluma ya kinyumbani, dhuluma ya kimapenzi, au unyanyasaji wa kijinai,** mwajiriwa anaweza kupatiana: hati au maandishi chini ya (1) hapa juu (*k.m.* kwa mtoa huduma za kisheria au makazi) au (2) hapa juu, au hati ya kisheria (*k.m.*, amri ya mtu kukaa mbali au ripoti ya polisi).
- **Mwajiri akiona kwamba hati ya mwajiriwa haitoshi kwa sababu tosha,** ni lazima mwajiri: (A) amwarifu mwajiriwa siku saba baada ya kupokea hati ya mwajiriwa au baada ya mwajiriwa kurejea kazini au kuachana na kazi (yoyote inayotangulia), na (B) ampe mwajiriwa angalau siku saba arekebishe na kutuma hati nyingine.

- **Matumizi yanayoongezeka.** Kulingana na sera ya mwajiri, mwajiriwa anaweza kutumia likizo kwa saa au vipande vya dakika sita.
- **Faragha ya Mwajiriwa.** Waajiri hawawezi kuagiza waajiriwa kufichua “maelezo” kuhusu taarifa za afya au usalama zinazohusiana na HFWA za mwajiriwa (au za jamaa wa familia ya mwajiriwa).
- **Rekodi ni lazima zitolewa zinapoombwa.** Waajiri ni lazima watoe rekodi za kiwango cha sasa cha likizo zenye malipo ambazo mwajiriwa (1) anazo za kutumia, na (2) ameshatumia katika mwaka huu, ikijumuisha likizo yoyote ya ziada ya PHE. Maelezo huenda yakaombwa mara moja kwa mwezi au wakati hitaji la likizo ya HFWA linapoibuka.

Ulipizaji Kisasi au Kuhitilafiana na Haki za HFWA

- **Likizo yenye malipo haiwezi kuchukuliwa kama “kutokuwepo”** ambapo kunaweza kupelekwa kufutwa kazi au aina nyingine ya adhabu.
- **Mwajiriwa hawezi kuhitajika atafute “mfanyikazi wa kuchukua nafasi yake kazini” wakati anachukua likizo yenye malipo.**
- **Mwajiri hawezi kumfuta kazi, kumtishia, wala kulipiza kisasi dhidi yake, au kuhitilafiana na matumizi ya likizo na,** mwajiriwa ambaye: (1) ameomba au amechukua likizo ya HFWA; (2) amemfahamisha au kumsaidia mtu mwingine katika kutumia haki za HFWA (3) ameandikisha lalamishi la HFWA; au (4) anashirikiana/anasaikia katika uchunguzi wa ukiukaji HFWA.
- **Ikiwa lalamishi au ombi la HFWA la mwajiriwa la busara na nia njema, au shughuli nyingine si sahihi,** si lazima mwajiri akubali, lakini hawezi kuchukua hatua dhidi ya mwajiriwa kwa sababu ya hilo. Waajiriwa wanaweza kuadhibiwa kwa ajili ya kutumia likizo vibaya.

SHERIA YA MPIGAJI RIPOTI KUHUSU DHARURA YA AFYA YA UMMA (PUBLIC HEALTH EMERGENCY WHISTLEBLOWER LAW, “PHEW”):

Haki za Mwajiriwa za Kuripoti Wasiwasi za Kiafya na Matumizi ya Vifaa vya Kujikinga katika Mahali pa Kazi

Wanaohusika: Waajiri na Waajiriwa Wote, Pamoja na Wanakandarasi Fulani wa Kibinafsi

- PHEW inawasimamia sio tu “waajiri” na “waajiriwa,” lakini “wahasika wote” (mwajiri au biashara iliyo na angalau wanakandarasi 5 wa kibinafsi) na “wafanyikazi” (waajiriwa au wanakandarasi wa kibinafsi wa “mhusika”).

Haki za Wafanyikazi za Kupinga Ukiukaji wa Afya/Usalama wa Mahali pa Kazi Wakati wa Dharura ya Afya ya Umma:

- Ni kinyume cha sheria kulipiza kisasi dhidi, au kuhitilafiana na, matendo yafuatayo wakati wa, na kuhusiana na dharura ya afya ya umma:
  - (1) **kuibua wasiwasi zinazoeleweka,** ikijumuisha kwa njia zisizo rasmi, kwa mhusika, waajiriwa wengine, serikali, au umma, kuhusu ukiukaji wa sheria za afya na usalama za serikali katika mahali pa kazi, au hatari kubwa ya afya au usalama katika mahali pa kazi;
  - (2) **kupinga au kutoa ushuhuda, kusaidia, au kushiriki** katika uchunguzi au kesi kuhusu ulipizaji kisasi kwa ajili ya, au uhitilafianaji na, kitendo kilichoorodheshwa hapa juu.
  - Mhusika hahitaji kuangazia wasiwasi ya mfanyikazi inayohusiana na PHEW, lakini bado hawezi kumfuta kazi au kuchukua *hatua dhidi* ya mfanyikazi kwa sababu hiyo, mradi iwe wasiwasi hiyo ilikuwa kwa nia njema.

Haki za Wafanyikazi za Kutumia Vifaa Vyao Binafsi vya Kujikinga (Personal Protective Equipment, “PPE”):

- Ni lazima mfanyikazi aruhusiwe kwa hiari avae PPE zake binafsi (maski, kinga ya uso, glavu, n.k.) ikiwa PPE hiyo (1) inampa kinga zaidi kuliko vifaa anavyopewa katika mahali pa kazi, (2) inapendekezwa na shirika la afya la serikali (kitaifa, jimbo, au mitaa), na (3) haimzui mfanyikazi kufanya kazi yake.

HAKI ZA MALALAMISHI (chini ya HFWA na PHEW)

- Ukiukaji unaweza kuripotiwa kwa Kitengo hiki kama malalamishi au vidokezo bila kujitambulisha, au unaweza kuandikishwa kama wa mahakamani baada ya suluhu za nje ya mahakama kutosaidia.

Bango hili linatoa muhtasari wa sheria mbili za afya ya umma katika mahali pa kazi jimboni Colorado, SB 20-205 (likizo yenye malipo) na HB 20-1415 (kupiga ripoti na vifaa vya kujikinga binafsi). Halijaangazia sheria, kanuni na amri nyingine za afya au usalama chini ya Sheria ya kitaifa ya Usalama na Afya Kazini (Occupational Safety and Health Act, OSHA), kutoka kwa Idara ya Afya ya Umma na Mazingira ya Colorado (Colorado Department of Public Health and Environment, CDPHE), au kutoka kwa mashirika ya afya ya umma. Wasiliana na mashirika hayo ili kupata maelezo hayo ya afya na usalama.

Bango hili ni lazima liwekwe mahali ambapo ni rahisi kuonwa na wafanyikazi, lishirikiwe na wafanyikazi wanaofanya kazi kupitia mtandao, litolewe kwa lugha nyingine kando na Kiingereza inapohitajika, na libadilishwe kila mwaka.

Ili kupata sheria hizi kikamilifu, maelezo ya kina, au maswali, maelezo, au malalamishi kuhusu haya na sheria nyingine za leba, wasiliana na:

Kitengo cha Viwango na Takwimu za Leba, coloradolaborlaw.gov, cdle_labor_standards@state.co.us, 303-318-8441 / 888-390-7936.